

## *Od redakcji*

W roku 2022 Profesor Małgorzata Leyko została uhonorowana medalem „Merentibus” za szczególne zasługi dla Uniwersytetu Łódzkiego – uczelni, z którą pozostaje związana od początku swojej drogi zawodowej. Wieloletnia praca naukowo-dydaktyczna i organizacyjna Profesor Małgorzaty Leyko stanowi istotny wkład w dorobek Uniwersytetu Łódzkiego, a także w rozwój badań teatrologicznych w Polsce. Co warto podkreślić, w latach 1995–2000 Profesor Małgorzata Leyko prowadziła na Uniwersytecie Łódzkim, jako jedna z prekursorów tego typu badań, studia nad scenami żydowskimi w Polsce, a Jej publikacje z tego obszaru wniosły niebagatelny wkład w badania nad diasporą żydowską w Polsce. Jej praca naukowa, od wielu lat zorientowana na współpracę międzynarodową, poświęcona jest przede wszystkim badaniom z zakresu teorii teatru i historii teatru niemieckiego, szeroko zakrojonym studiom nad tańcem, a także awangardzie teatralnej XX wieku.

Dla uczczenia dokonań Pani Profesor oraz w związku ze zbliżającym się jubileuszem Jej siedemdziesięciolecia uczennice i uczniowie, współpracownicy i współpracownicy z Katedry Dramatu i Teatru UŁ, którą kierowała przez dwadzieścia lat, przygotowali niniejszą księgę jubileuszową poświęconą Pani Profesor.

Koncepcja tomu ogniskuje się na tytułowej problematyce relacyjności w kulturze i sztuce. Zamiarem naszym było nawiązanie do obecnej w wielu pracach naukowych Profesor Małgorzaty Leyko znamiennej intencji badawczej, konkretyzującej się jako poszukiwanie, wskazywanie i analizowanie relacyjnych odniesień, np. w obszarze poetyki i estetyki – między różnymi dziedzinami sztuki, różnymi gatunkami performatywnymi (teatr, taniec), w obszarze stosunków międzykulturowych, między sztuką a duchowością czy też w sferze tego, co międzyludzkie. W procesie przygotowywania niniejszego tomu, podczas rozmów z Autorkami i Autorami zamieszczonych tu tekstów, bliska była nam koncepcja estetyki relacyjności Nicolasa

Bourriaud, w myśl której ważniejsze od samego dzieła sztuki są relacje międzyludzkie, które ono wyraża, wytwarza lub podtrzymuje. Mamy wrażenie, że tak rozumiana relacyjność, stawiająca w centrum uwagi sieć społecznych relacji kształtowanych w działaniu estetycznym, była i jest bliska praktyce badawczej Profesor Małgorzaty Leyko.

Pierwsze rozdziały koncentrują się na wybranych zagadnieniach związanych z szeroko rozumianą relacyjnością sztuki. Karol Jóźwiak i Aleksandra Koziańska-Jóźwiak pytają o nieoczywiste relacje pomiędzy tańcem i kulturą jazzu a kręgiem artystów związanych z Bauhausem. Dariusz Kosiński analizuje równie nieoczywiste nawiązania do malarstwa Rembrandta i Caravaggia w twórczości Jerzego Grotowskiego, natomiast Katarzyna Wielechowska charakteryzuje relacje natury i sztuki na przykładzie twórczości Mirosława Koprowskiego. Kolejne trzy artykuły odwołują się do teatru tańca. Wojciech Klimczyk proponuje relacyjne podejście do historii tańca zarówno jako przedmiotu badań, jak i dyscypliny akademickiej, Joanna Szymajda przywołuje różne formy współistnienia teatru i tańca, które rozwinęły się na przestrzeni XX i XXI wieku, a Anna Banach analizuje dwie z trzech ostatnich produkcji artystycznych narracyjnego teatru tańca stworzonego przez duet Crystal Pite – Jonathan Young.

Dalsze prace ujawniają relacyjność sztuki dramatu i teatru w kontekście polityczności. Małgorzata Budzowska otwiera pole do dyskusji nad nowymi formami polityczności w polskim teatrze, przedmiotem szczególnej refleksji czyniąc performatywność prawa i sprawczość sztuki w odniesieniu do performansów prawnych Michała Zadary. Artur Pełka bada relacje polsko-niemieckie, analizując wpływ wyobrażeń, klisz i stereotypów na konstrukcję postaci Polek we współczesnych niemieckojęzycznych tekstach teatralnych. Natomiast Marek Podlasiak, również odnosząc się do dramaturgii niemieckiej, analizuje sposoby ideologizacji twórczości G.E. Lessinga w okresie PRL-u, rozpisując siatkę zależności między sztuką a totalitarną władzą.

Uczeń i Mistrz to wielopoziomowa relacja, którą opisuje Karolina Prykowska-Michalak, nawiązując zarówno do badań Profesor Małgorzaty Leyko poświęconych Maxowi Reinhardtowi, jak też podejmując niezrealizowany jak dotąd projekt przywrócenia pamięci o Ryszardzie Ordyńskim.

Dwa kolejne szkice wprowadzają, szczególnie bliski Profesor Małgorzacie Leyko, temat teatru żydowskiego. Maria Napiontkowa przypomina postać Juliusza Bergera, a Joanna Krakowska pyta (nie tylko) o ostatnią rolę Idy Kamińskiej.

Daria Skjoldager-Nielsen, traktując w dość przewrotny sposób teatr jako osobliwą anomalię nowoczesności, pokazuje, że może być on doskonałym miejscem ucieczki i schronienia przed opisywaną przez Hartmuta Rosę kulturą przyspieszenia, którą współczesny człowiek świadomie bądź nieświadomie współtworzy. Joannę Królikowską również zajmuje relacja teatru i miejsca – Autorka prezentuje, w jaki sposób Teatr Węgałty stanowi miejsce, które tworzy relacje i jednocześnie jest przez nie budowany.

Kolejne dwa artykuły, pozostające w dalszym ciągu w relacji z naturą, skupiają się na zachodzących w niej efemerycznych widowiskach. Krzysztof Kurek poświęca uwagę warszawskim widowiskom aerostatycznym w XVIII i XIX wieku, a Monika Wąsik-Linder omawia i analizuje widowiska na wodzie w wiedeńskim parku Wenecja.

O istocie i roli miejsca w pracy i doświadczeniu badawczym pisze poniekąd również Wojciech Dudzik we wspomnieniowym eseju dotyczącym maski Ahlanda. Z kolei Dobrochna Ratajczakowa, sugerując w tytule swojego artykułu, aby po prostu i po ludzku „cieszyć się farsą”, zwraca jednocześnie uwagę na złożoność i nieoczywistość wpisaną w ten, zdawałoby się, że wszystkim dobrze znany, gatunek.

Zamykające tom teksty opracowane przez filmoznawców cechuje wpisana w nie swoista interdyscyplinarność. Wskazują one bowiem na relacje zachodzące zarówno pomiędzy dziełami należącymi do jednego gatunku – co omawia Tomasz Kłys, śledząc pośmiertne losy doktora Mabuse – jak też relacje łączące dzieła należące do zupełnie innych poetyk, o czym pisze Andrzej Gwóźdź, analizując filmowe i kinowe realizacje dramatów Brechta.

Redaktorki